

رویکرد حدیثی علامه طباطبایی در تفسیر اثبات شد

در میزگرد تخصصی رویکرد علامه طباطبایی به حدیث با اشاره به این که برخی تصور می‌کنند نگاه علامه به تفسیر کاملاً استدلالی است، استادان و پژوهشگران حوزوی با دلایل و شواهد موجود اثبات کردند که ایشان اهتمام ویژه‌ای به استفاده از احادیث در تفاسیر خود داشته است.

در میزگرد تخصصی رویکرد علامه طباطبایی به حدیث با اشاره به این که برخی تصور می‌کنند نگاه علامه به تفسیر کاملاً استدلالی است، استادان و پژوهشگران حوزوی با دلایل و شواهد موجود اثبات کردند که ایشان اهتمام ویژه‌ای به استفاده از احادیث در تفاسیر خود داشته است.

به گزارش خبرنگار خبرگزاری رسا، یازدهمین پیش‌نشست همایش اندیشه‌های طباطبایی در تفسیر قرآن که در سالن همایش‌های دارالحدیث برگزار شد حجت‌الاسلام والمسلمین رجبی، حجت‌الاسلام مسعودی و حجت‌الاسلام راد در میزگردی تخصصی با موضوع رویکرد علامه طباطبایی به حدیث حضور داشتند.

در ابتدای این نشست علمی، حجت‌الاسلام مسعودی، رئیس پژوهشگاه علوم و معارف قرآن، با توجه به این که سی سال از وفات علامه طباطبایی گذشته است، اظهار داشت: با وجود این که ایشان در پاییز دار فانی را وداع گفت اما تفسیر المیزان‌اش هنوز سر سبز و بهاری مانده است؛ المیزان افتخار تفاسیر معاصر شیعه و امامیه است و چکیده بسیاری از تفاسیر پیشین در آن گنجانده شده است.

وی افزود: برخلاف آنچه که برخی از ساده‌انگاران می‌پندارند، المیزان از قرآن و حدیث سرچشمه گرفته است؛ برای این که علامه بیشتر شناخته شود مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) تصمیم گرفت با همکاری دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی مختلف همایشی را در آبان ماه برگزار کند.

رئیس پژوهشگاه علوم و معارف قرآن ادامه داد: دارالحدیث با دو بازوی پژوهشکده تفسیر و دانشکده قرآن خود در برگزاری این همایش همکاری می‌کند که یکی از فعالیت‌های آن، برگزاری این پیش‌همایش است؛ با توجه به رشته اکثر دانش‌پژوهان دارالحدیث موضوع این پیش‌همایش را رویکرد علامه طباطبایی نسبت به حدیث قرار دادیم.

حجت‌الاسلام مسعودی با بیان این که این سلسله نشست‌ها ادامه پیدا خواهد کرد، گفت: تمامی آنچه در این جلسات ارائه می‌شود ضبط و مکتوب شده و در دست‌رس علاقه‌مندان به فرهنگ قرآن و عترت قرار خواهد گرفت.

وی در بخش دیگر سخنان خود اظهار داشت: در تفسیر المیزان 530 بحث روایی مشاهده می‌شود؛ جالب توجه است که از جلد 26 به بعد در هر جلد میانگین 42 روایت در جلد 20، 58 بحث روایی دیده می‌شود که نشان می‌دهد هرچه به پایان کار نزدیک می‌شدند به احادیث اهتمام بیشتری داشتند.

رئیس پژوهشگاه علوم و معارف قرآن افزود: ایشان از تفسیر عیاشی 682 مورد، البرهان 98 و از نورالثقلین 13 مورد استفاده کرده‌اند، 703 مورد نیز از کافی نقل کرده‌اند؛ در محدوده احادیث اهل سنت 1103 مورد از الدر المنصور در المیزان به کار گرفته شده است؛ فهرست روایاتی در البیان است 72 صفحه با 26 مورد آدرس است که در مجموع 1870 مورد استنادات روایی را بیان می‌کند به عبارت دیگر نزدیک به دو هزار حدیث در تفسیرالبیان آمده است.

علامه طباطبایی اهتمام و تسلط ویژه‌ای بر روایات داشت

در بخش دیگر این میزگرد حجت‌الاسلام والمسلمین رجبی دبیر علمی همایش اظهار داشت: مرحوم علامه در بسیاری از موارد پس از نقل روایات متعدد می‌گوید در این زمینه روایات متعدد دیگری نیز وجود دارد این امر نشان می‌دهد ایشان منابع بسیاری را مطالعه و بررسی کرده‌است؛ اهتمام علامه بر مسائل حدیثی به ویژه ناظر بر آیات قرآن است.

وی با بیان این که در مباحث کلی و در مبانی حدیثی علامه طباطبایی نزدیک به 100 عنوان کلی روایی در المیزان آورده است، گفت: ایشان در بحث نقد حدیث 20 معیار را ذکر می‌کند و در زمینه فهم حدیث مباحث متعددی را در المیزان بیان می‌کند.

عضو جامعه مدرسین حوزه علمیه قم با تأکید بر این که علامه در مباحث خود همواره بر احادیث متقن تکیه دارد، بیان داشت: احادیث متواتر، احادیثی که غلط و احادیث بینابین در این زمینه وجود دارد که علامه نگاه عقلایی به آنها داشته‌اند و تصریح می‌کنند که در فهم قرآن باید احادیث متواتر در نظر گرفته شود.

قائم مقام مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) در مورد احادیث غیر معتبر گفت: ممکن است بخشی از حدیث‌ها درست باشد و علامه نیز نگاهی منطقی به این روایات دارند؛ ایشان در احادیث مرتبط با حجرالاسود می‌گویند به دلایل متعدد این حدیث قابل قبول نیست اما کلیت این مباحث غلط نیست و در جای دیگر باید به آن پرداخته شود.

حجت الاسلام والمسلمین رجبی تفسیر البیان را نشانه عنایت ویژه علامه طباطبایی در به کارگیری احادیث برای تفسیر دانست و افزود: آیت الله مصباح یزدی می‌گوید اگر کسانی در صدد هستند آیات و روایاتی که با عقل سازگار است را کنار هم ببینند و اثری را خلق کنند که از قرآن و عقل و احادیث منتج شده است می‌توانند به میزان مراجعه کنند.

وی ادامه داد: علامه طباطبایی قرآن و حدیث را در کنار هم مطالعه کرده و احادیث را با قرآن محک می‌زده است؛ ایشان از متن، محتوا، سیاق، ذوق قرآنی و ذوق روایی استفاده‌های بسیار زیادی کرده‌است.

کتاب البیان علامه طباطبایی جزو تفسیرهای روایی اجتهادی است

حجت الاسلام راد در ادامه این میزگرد به تشریح روش‌های تفسیری روایی اشاره کرد و گفت: روش روایی را به دو گونه روایی محض و اجتهادی تقسیم می‌کنند؛ اگر بخواهیم در خصوص تفسیرالبیان علامه طباطبایی دآوری منصفانه‌ای داشته باشیم باید این تفسیر را روایی اجتهادی بدانیم؛ که ابعاد مختلف آن شامل گزینش اجتهادی احادیث تفسیری، تبیین، تحلیل و سنجش روایات است.

وی با ابراز تأسف از این که تفسیر البیان ناتمام مانده است، بیان کرد: آغاز تألیف این کتاب پس از بازگشت ایشان از حوزه علمیه نجف به شهر تبریز بوده است؛ گروهی از کارشناسان این امر دلیل ناتمام ماندن این اثر را وضعیت اجتماعی و سیاسی نا بسامان تبریز در آن دوران دانسته‌اند.

حجت الاسلام راد افزود: برخی دیگر در این باره می‌گویند علامه هوشمندانه و با یک پیش‌بینی دقیق در پاسخ به یک نیاز مهم جامعه علمی شیعه آن روز این تفسیر را کرده و تفسیر میزان را نوشتند؛ مرحوم عبدالباقی طباطبایی فرزند ایشان نیز می‌گوید وقتی از پدر در مورد علت این امر پرسیدم گفتند نیاز امروز حوزه شیعه به یک تفسیر استدلالی عقلی است.

وی با اشاره فعالیت‌های گسترده اخباری‌ها در دوران علامه طباطبایی، گفت: برخی بر این باورند که علامه این دو اثر را در مقابل تفکرات اخباری‌گری نوشته است و بر همین اساس یک تفسیر قوی تبیینی از قرآن ارائه داده‌اند.

حجت الاسلام راد در تبیین شیوه نگارش تفسیر البیان، ابراز داشت: ایشان ابتدا آیه را بیان کرده سپس به مفهوم ظاهری آن می‌پردازند و در مرحله بعد به ارائه گزارش روایت منتخب خود می‌پردازند؛ در این گزارشات دقت و اجتهادات خاص علامه موج می‌زند؛ به نظر می‌آید که ایشان تمام روایات موجود این زمینه را بررسی کرده‌اند.

وی با تأکید بر دقت علامه طباطبایی در انتخاب روایات، گفت: ایشان در البیان روایات دقیق و روشن را می‌آورد و گاهی می‌گوید در این زمینه روایات دیگری نیز وارد شده است که برخی از گسترده‌تر و برخی موجزتر هستند؛ این نشانه اشراف کامل ایشان به همه روایات مربوط آیات قرآن است.

حجت الاسلام راد بیان داشت: در مرحله بعد ایشان آیات را با روایات تطبیق داده و به تحلیل و تفسیر آنها می‌پردازد؛ در این بخش هرگونه اختلاف و تفاوتی در آیات و روایات وجود دارد را مطرح و به جمع‌بندی آنها می‌پردازد.

وی با بیان این که آوردن بررسی سند روایات مورد نظر علامه نبوده است، گفت: در این تفسیر بیشتر به محتوا تأکید شده بنابراین به تحلیل سند روایات پرداخته نشده است زیرا ایشان در این زمینه احساس نیاز نکرده است.

حجت الاسلام راد افزود: مراجعه علامه به روایات عامه در این تفسیر کاملاً مشخص است؛ محور دیگر این تفسیر تنوع و تفکیک انواع روایاتی است که ایشان در این دو اثر به آن پرداخته‌اند.